

Iz dežele bajk in basni.

19. Zlati šah.

(Po pravljici spisal Zvonimir.)

Bogat gospod je imel hlapca, ki je bil zelo varčen in si je sam pridobil s svojo pridnostjo dvanajst ovac. Ko je pa varčni hlapec umrl, je zapustil svoje malo imetje sinu Petru, ki je za njim prevzel službo hlapčevsko.

Gospodar pa ni nobene stvari bolj ljubil kakor igro šah. Zato reče nekega dne novemu hlapcu Petru: „Peter, pojdi, igrayva šah.“ Hlapec mu odgovori: „Gospod, čemu naj bi igrala, saj je vse moje imetje tudi vaše.“ Gospod pa ne odjenja: „Saj mi ni za ovce, meni je za igro, brez igre ne morem živeti.“ Začela sta toraj igrati, in Peter je dobil igro. Gospod mu je moral dati dogovorjeno ovco. Gospodar pravi vnovič: „Igrayva zopet in sicer za dve ovci.“ Igrala sta, in zopet je dobil Peter. Igrala sta dalje, za vedno več ovac. Hlapec je pa le dobival. Ko je solnce zatoniло, je zaigral gospod vse svoje ovce.

Dan zatem pokliče gospodar zopet hlapca in mu reče: „Danes zastavim jaz kravo za osem tvojih ovac.“ Peter je slušal in si je pridobil z igro tudi kravo. Gospod pravi dalje: „Sedaj zastavim za tvojo kravo drugo svojo.“ In Peter je dobil tudi drugo. Svaril je gospoda, naj jenja, toda ta ga ni ubogal, dokler ni zaigral vseh svojih krav. Peter je bil že precej bogat, imel je namreč vse gospodove ovce in krave. Gospod je imel pa izmed živine samo še konje.

Ko sta drugzega dne spet sedela pri igri, priigral je Peter tudi konje, in gospod je imel le še hišo in zemljišče. Igrala sta pa naprej in naprej, in hlapec je imel kmalu vse gospodovo veliko posestvo.

„Peter“, reče mu nato gospod, „sedaj si ti gospodar in moraš mene vzeti za hlapca“. Peter odgovori: „Ako torej hočete, ostanete pri meni za oskrbnika, jaz sem zadovoljen.“ In gospod je opravljal službo oskrbnikovo. Šel je večkrat v mesto. Nekega dne zagleda na oglu nabit velik list papirja, na katerem je bilo razglašeno: Kdor premaga špansko kraljičino v igri šah, postane kralj velikega španskega kraljestva. Hitro gre oskrbnik domov in sporoči Petru: „Pojdi v mesto, ti jo boš gotovo zmagal v igri.“

Tedaj vzame mladenič lep šah iz zlata in se napoti kot kmet v daljno špansko deželo. Na potu pa, ker je solnce zelo pripekalo, se uleže pod drevo in zaspi. Medtem pridejo po poti tri vile in pravijo: Dajmo fantu kako darilo, da bo imel popotnino.“ Tedaj položi prva poleg njega mošnjo, ki je imela lastnost, da je bila vedno napolnjena z denarji. Druga položi lep prt, na katerem so bile najraznovrstnejše jedi in pijače, ako si ga le razprostrl. Tretja pa mu dá gosli, ki so imele to čudno moč, da je moral vsak plesati, kdor je slišal njih glas. Nato izginejo vile.

Ko se Peter zbudi, najde poleg sebe darove, ki so mu jih zapustile. Ker je bil že lačen, razprostre prt in glej! na njem so bile najraznovrst-

nejše jedi in pijače. Ko se je nasitil, vzame darove in potuje dalje. Pride do razpotja in ne ve, kam bi krenil. Blizu poti je pasel pastir svinje. Peter ga vpraša: „He, očka, katera pot vodi na Špansko?“ Neuljudni pastir pa nekaj zamrmra in mu obrne hrbet. Tedaj vzame Peter svoje gosli in zagode, da je moral sirovi pastir plesati, da mu je zmanjkavalo sape. Ko se je Petru zdelo dovolj, odloži gosli, in pastir mu prijazno pokaže pravo pot.

Po dolgem potovanju dospe Peter srečno v špansko glavno mesto, in poišče kraljevo palačo. Ko hoče iti skozi glavna vrata, ustavi ga stražnik in ga vpraša: „Kaj hočeš, kmet?“ — „S kraljičino hočem igrati šah.“ — „O ti kmet“, zasmehuje ga vojak, „glej da se izgubiš! Toliko cesarjev in kraljev je prišlo in so ž njo igrali, in ti se drzneš stopiti pred njo!“ Toda Peter se ne dá odgnati in hoče s silo v palačo. Tedaj pa pride iz palače kralj sam, da vidi, kaj se godi. In ukaže: „Le pusti ga noter; razglas velja za vsakega.“ Peter gre v palačo, in služabnik ga pelje k princezinji in reče: „Ta kmet zahteva, naj bi Vaše veličanstvo igralo ž njim. S tem boste lahko opravili.“ Kraljičina vzame ponosno svoj šah in zapove Petru, naj prične. Ko pa ta zagleda šah, pravi princezinji: „Kaj, ali igra kraljeva hči na takem šahu?“ To izgovori, prime šah in ga vrže skozi okno. Nato vzame svoj zlati šah in prične igrati. Kmalu spozna kraljičina, da kmet ni nespreten. Že je bila na tem, da izgubi igro, kar sune z nogo Petra, da se je ozrl, in v tistem hipu premeni kraljičina svojo stran s Petrovo, in res zmaga v igri. Peter je moral iti v ječo, kakor mnogo drugih pred njim. Tako je bilo dogovorjeno.

V ječi je našel mnogo tovarišev, ki so bili sami kraljeviči in cesarji. Ko so videli Petra, so se začeli norčevati. Peter jim pa pravi: „Pustite me v miru, če ne, se boste kesali.“ Toda to jih še bolj razvname, pa ga še bolj dražijo. Mladenič pa vzame svoje gosli in zagode, da so morali vsi plesati, da jim je zmanjkalo sape. Prosijo ga in vpijejo: „Dosti, dosti! Peterček, jenjaj!“ Ko se je Petru zdelo dovolj, odneha, in tovariši ga puste odslej v miru, in so ž njim dobri prijatelji.

Po dveh dneh pokliče princezinja ječarja in ga vpraša: „Kaj delajo ujetniki?“ — „O“, odgovori ta, „nič jim ni hudega; odkar je prišel med nje oni kmet, je pravo veselje med njimi.“ Ko princezinja to sliši, zapove ječarju, naj jim pritrga pri hrani, da bodo stradali in pozabili na veselje. To se je res zgodilo. Ubogi ujetniki so šaljivo Petra vprašali, če li razume iz kamenja narediti kruh. Peter pa vzame prt in vpraša navzoče: „Kaj torej želite jesti?“ Oni pa mu odgovoré: „Nam je vse eno. Daj nam, kar sam hočeš.“

Mladenič razgrne prt in najraznovrstnejše jedi in pijače iz vseh dežel so stale na njem. Jedli so in pili, da je bilo veselje. Ostanke pojedine pa so izročili ječarju. Ko je princezinja zvedela vse to, je poklicala k sebi Petra. Mladenič pride in ji razloži čudno moč prta. Tega bi bila princezinja rada imela, zato zapove Petru, da igrata zanj. Ona je zastavila sebe, Peter pa prt. Mladenič je že zmagal, kar prevzetna kraljičina stori ravno tako, kakor oni dan, in Peter zopeč izgubi igro. In tako je moral torej brez prta v ječo.

„Kako neumen si, Peter“, kličejo mu principi „da se daš od kraljičine že drugič prevariti.“ Toda mladenič vzame gosli in gode, da so bili vsi veseli.

Po osmih dneh pa vpraša princezinja ječarja: „Kaj se godi v ječi?“ „O milostljiva“, odgovori ječar, „kar sem vam takrat rekel, to se godi tudi sedaj: radujejo se in plešejo, da je veselje. Kmet ima namreč gosli, ki imajo čudovito moč, da mora vsak plesati, ki jih sliši. Zvita princezinja zopet pokliče Petra in mu zapove, da igra z njo za gosli. Princezinja zastavi sebe, mladenič pa gosli. Peter je bil zadovoljen in igra se prične. Toda sedaj se Peter ni dal prevariti in zmaga v igri, dobi kraljičino za ženo in postane kralj cele države. Pisal je domov svojemu oskrbniku in mu izročil vse njegovo prejšnje premoženje.

Nato so oblekli Petra v kraljevsko oblačilo in ga slovesno kronali za kralja španskega. Tudi kraljeve ujetnike je izpustil Peter iz ječe in jih bogato obdaroval. Potem je srečno mnogo let vladal s soprogo.

20. Car in kmetič.

Car si je sezidal palačo in pred palačo napravil vrt. Takoj pri vhodu na vrt je stala kočica, in v njej je živel reven kmet. Car je hotel kočico odstraniti, da ne bi kvarila vrta, in je poslal svojega ministra k bednemu kmetu, da odkupi kočico. Minister gre k kmetiču in mu reče: „Srečen si, car hoče kupiti tvojo kočico. Ni vredna deset rubljev, a car ti jih ponuja sto.“ — Kmetič odvrne: „Ne, kočice ne prodam za sto rubljev.“ Minister nato: „No tedaj ti ponuja car dvesto.“ Kmetič odgovori: „Niti za dvesto, niti za tisoč je ne prodam. Moj ded in oče sta živela v nji in umrla v nji, in jaz sem se postaral v nji in bom umrl v nji, ako Bog dá.“ — Minister odide k carju in mu pove: „Kmet je trdovraten; nihče ga ne pregovori. Ne ponujaj mu nič več, temveč kar zapovej, da se odstrani kočica. Tako bo konec sitnosti.“

Car reče: „Tako nočem.“ — Tedaj dé minister: „Kako? Ali naj stoji nasproti palači trhlja kočica? Vsak, ki pogleda na palačo, bo rekel: lepa bi bila ta palača, le kočica jo kvari. Ali manjka carju denarja, da ne kupi kočice.“ — Toda car pravi: „Kdor pogleda na palačo, bo rekel: gotovo je imel car mnogo denarja, da je sezidal tako palačo; in če pogleda kočico, bo rekel: gotovo je bil car tudi pošten. Pusti kočico!“

L. N. Tolstoj.

21. Volk in zajec.

V hudi zimi je bil volk zelo lačen. Iskal si je ves dan živeža, pa ni nikjer dobil ničesar. Slednjič sreča zajca. Hitro skoči nanj in ga davi.

„Pusti me, volk! Ali se ne spominjaš več, da sem ti pred nekaj leti rešil življenje? Lovec te je iskal po gošči, ti si pa dremal. Opozoril sem te da preti nevarnost. Zbežal si in si bil rešen.“